Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Ljungsnärja i Skåne

Kjell-Arne Olsson & Charlotte Wigermo

Fig. 1. På Kjugekull finns de rikaste förekomsterna av ljungsnärja i Skåne. Foto: K.-A. Olsson.

Om man heter Ljung eller har mycket klöver är man säkert väldigt glad att ljungsnärja *Cuscuta epithymum* är så sällsynt. Vi andra tycker förstås att det är beklagligt att denna lilla märkliga växt bara tycks ha två aktuella lokaler i Skåne. Som en av våra få riktiga parasiter är ljungsnärja en säregen medlem av vår flora. Vätteros *Lathraea squamaria*, klintsnyltrot *Orobanche elatior* och den närstående, och lite vanligare, nässelsnärja *C. europaea* är andra exempel ur denna grupp bleka örter som saknar såväl rötter som grönt klorofyll som fullt utvecklade.

Att som art ur släktet *Cuscuta* är det inte helt lätt att bli vuxen. När fröet gror bildas en groddplanta som har en rot som kan ta upp vatten och näring ur marken ett par veckor. Den långsträckta groddplantan vilar emellertid inte på hanen utan börjar utföra cirkulära rörelser, allt för att hitta en lämplig värdväxt. Då den förhoppningsvis till sist hittar en sådan bildas ett sugorgan som tränger in värdväxten och börjar suga näring och vatten ur denna. När väl denna kontakt etablerats dör snärjans rot och därigenom är även dess hittillsvarande jordeliv över. Snärjan kan sedan växa till, grena sig och skicka ut sina trådsmala stjälkar för att hitta nya ställen på värdväxterna att suga näring ur. Med tiden kan snärjan bilda stora nystan som får värdväxterna att sloka. På hösten när dessa vissnar ner, dör snärjan men har då förhoppningsvis gett upphov till många frön som är beredda att ta upp livscykeln följande vår. Och så fortsätter det …

Ljungsnärja *Cuscuta epithymum*

Beskrivning. Ljungsnärja är en klorofyllfri, klättrande parasit som fäster sig med snyltrötter (haustorier) vid stjälkar av andra växter. Stjälken är trådfin, gul eller oftare röd- eller violettaktig och saknar blad. Arten blommar i juli–augusti. Blommorna sitter samlade i centimeterbreda huvuden, de är femtaliga och vitaktiga med spetsiga kronflikar, utskjutande ståndare och trådformade märkesflikar. Stift längre än det rundade fruktämnet. Två varieteter förekommer i Sverige, huvudvarieteten ljungsnärja (var. *epithymum*) har mycket fin, oftast rödaktig stjälk, samt blommor med något utstående foder. Varieteten klöversnärja (var. *trifolii*) skiljer sig genom gulaktig kraftigare stjälk, större blomhuvuden, tilltryckt foder och längre ståndare.

Ljungsnärja är mycket lik nässelsnärja (*C. europaea*), men den senare skiljs genom vanligen fyrtaliga blommor med ej utskjutande ståndare, samt stift som är kortare än fruktämnet.

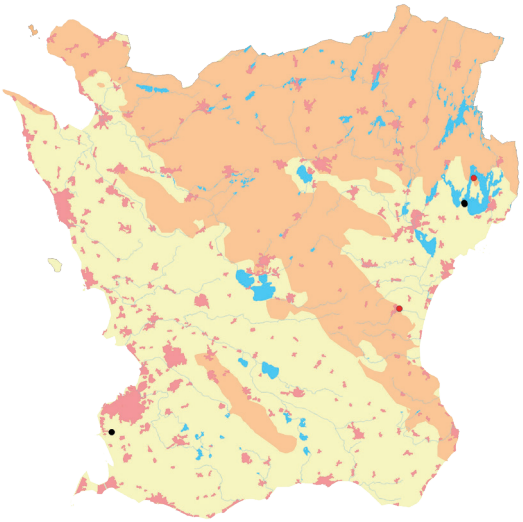
Utbredning. Ljungsnärja förekommer från Skåne till Uppland, men är talrik endast på Öland och påträffas annars sparsamt eller mer eller mindre tillfälligt. Arten växer på torr, öppen ängsmark och parasiterar på arter som backtimjan (*Thymus serpyllum*), gulmåra (*Galium verum*) och ljung (*Calluna vulgaris*), sällsynt även på klövrar (*Trifolium*). **Första fynduppgift** publicerades 1853 (Nordstedt 1920).

Etymologi. Artnamnet *epithymum* betyder 'växer på timjan' och kommer av grekiskans epi- (på) och *Thymus*, som är det vetenskapliga namnet på släktet timjan.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A.-L., 2007. Den virtuella floran.
>http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html<.
Naturhistoriska Riksmuseet.

I Sverige förekommer ljungsnärja på spridda lokaler upp till Uppland. Vanligast är den på Öland, även om den överallt blir allt ovanligare. I Norden kan man även finna den i Danmark och södra Norge. I övrigt är den vitt utbredd över Europa, Nordafrika och de västra delarna av Asien.

Ljungsnärja hittar man främst på torra naturbetesmarker där den parasiterar på ett flertal olika växter, t.ex. ljung *Calluna vulgare*, backtimjan *Thymus serpyllum*, gulmåra *Galium verum* och skogsklöver *Trifolium medium*. Någon gång kan man även finna snärjan på åker- och vägrenar, dikeskanter och trädesåkrar.

Karta 1. Ljungsnärja i Skåne efter 1988.
● = återfunnen 2018. ● = ej återfunnen 2018.

Hoten mot ljungsnärja är i stort sett de samma som hotar andra växter på naturbetesmarker dvs. igenväxning till följa av upphörd eller dålig hävd, gödsling och skogsplantering av betesmarker.

Under inventeringen för Projekt Skånes Flora som startade 1989 blev ljungsnärja funnen på fyra lokaler. På två av dem, Skadde vid Degeberga och Ivöklack på Ivö, har den inte setts till sedan början av 1990-talet. På de två övriga, Borre backe i Västra Klagstorp och Kjugekull i Kiaby, kan man fortfarande bekanta sig med denna särling i vår natur. I början av 1980-talet blev den även noterad på Bernstorps backar i Vellinge.

Borre backe är en markant kulle strax söder om Malmö som i sin södra del kröns av en magnifik bronsåldershög. I denna hög finns en kista med mängder av penningar nedgrävd. Men det finns ingen anledning att trötta ut sig med spade och hacka, de verkliga skatterna finns ovan jord. Varje år brukar flera kvadratmeter med ljungsnärja visa sig tillsammans med en annan parasit, nämligen klintsnyltrot *Orobanche elatior* som helst livnär sig på väddklint *Centaurea scabiosa*. En annan raritet på Borre backe är sammetsbockrot *Pimpinell saxifraga* ssp. *nigra*, som här finns på en av sina få skån-

ska lokaler. I *Skånes Flora. Vegetation och utflyktsmål* s. 314–315 kan du läsa mer om Borre backe och dess fina flora.

Kjugekull är ett populärt utflyktsmål med en mycket speciell natur som ligger drygt en mil västnordväst om Kristianstad. Kjugekull är känt för alla sina klippor och jätteblock som gjort det till en vallfartsort för alla som ägnar sig åt klättersporten bouldering. Vi som ägnar oss åt en annan, men säkert lika adrenalihöjande sysselsättning nämligen floraväkteri, letar gärna efter ljungsnärja på Kjugekull. Här, nära ”Klyvdasten”, finns de rikaste förekomsterna av ljungsnärja i Skåne. På två närbelägna platser finns snärjan mycket rikligt vissa år. Torrängarna kan då vara översållade av ljungsnärjans skära nystan över åtskilliga hundra kvadratmeter, en syn väl värd en omväg till Kjuge. Även i övrigt har området en mycket sevärd flora att erbjuda. Om denna kan du läsa mer om i *Skånes Flora. Vegetation och utflyktsmål* s. 266–288.

Även om ljungsnärja bara finns kvar på två lokaler i Skåne, skulle man kunna se an dess framtid i Skåne med viss tillförsikt om vissa åtgärder vidtas. Borre backe bör slås varje höst vilket självfallet skulle gagna ljungsnärjan mycket. En lämplig uppgift för Malmö kommun! Kugekull betas men den norra förekomsten behöver röjas från sly av framför allt rosor. En reservatsbildning är på gång och då måste alla åtgärder som gynnar ljungsnärja vara prioriterade i en kommande skötselplan.

Fig. 2. Ljungsnärja. Foto: C. Wigermo.

Fig. 3. En planta av puktörne *Ononis spinosa* ssp. *maritima* helt insnärd av ljungsnärja.
Foto: K.-A. Olsson.